EÖRSI ISTVÁN

Phalarisznál

Jó széllel és pompás ajánlólevéllel érkeztem a szicíliai Akragaszba. Útközben meggondolkodtató kis élményben volt részem: a kapitány, úticélomról értesülve, megérintette karomat, szóra nyitotta, majd újra becsukta száját, és dülledten rámmeredt. Alighogy partra szálltam egyetlen szolgámmal, aki szegényes cókmókomat cipelte, öt felfegyverzett férfi rontott nekünk, végigtapogattak bennünket, a földre szórták és átvizsgálták holmimat, azután ketten közülük egy piszkos sikátorba taszigálták szolgámat, eltűntek vele, azóta se láttam.

Torkom szakadtából tiltakoztam, mutogattam karizmaimat, hazai ökölvívóeredményeimmel kérkedtem, de a tisztviselő-különítmény vezetője csak akkor figyelt fel szavaimra, amikor közöltem, hogy ötvösmesteri pályára készülök, és ajánlólevelet hoztam anyám bátyjához, Perilaoszhoz, a világhírű fémműveshez. „Az más" — mondta —, „akkor vetkőzz le!" Kisvártatva csupaszon álltam előttük, először a számba, majd emésztőcsatornám másik nyílásába pillantottak be. „A levelet" — mondta a vezető tisztviselő; a földre mutattam, a papírtekercs az orruk előtt hevert. Parancsot kaptam, hogy bontsam fel és olvassam el. Rettenetesen féltem, de azért nemet mondtam, a levéltitokra hivatkoztam, és arra, hogy nem én vagyok a címzett. A „levéltitok" szó hallatára a három tisztviselő egyszerre mosolyodott el. „Egyetlen ujjal sem nyúlunk hozzád" — mondta a vezetőjük —, „módszereink megválasztásának jogát fenntartjuk maguknak". Felolvasásomat csak egyszer szakították félbe, megboldogult apámnak ennél a mondatánál: „Vidd a fiút mindenhova magaddal, Perilaoszom, és mutass meg neki mindent, ami javára válik." A vezető megtudakolta, hogy ezek szerint találhatók-e olyan dolgok is Akragaszban, amelyek nem válnának javamra? Tagadó válaszomra pocsék stilisztának, „szófosó"-nak titulálta apámat, aki egyébként meglehetősen jó hírű meseköltő volt. Ha ugyanis minden a javamra válik Akragaszban, akkor csak arra kellett volna kérnie a címzettet, hogy mindent mutasson meg nekem. A levelet rossz stílusa miatt elkobozta. Ezután Phalarisz diktátor nevében szeretettel üdvözölt Akragasz földjén, kellemes és hasznos időtöltést kívánt, és megmutatta az ápolt kis ösvényt, mely egy dombocskára, Perilaosz házához vezetett.

A háznál újabb meglepetés várt. Hiába kopogtam, majd dörömböltem az állatmintákkal díszített érckapun, mely nyilván a mester alkotása volt. Senki sem mutatkozott, hogy beeresszen. Fülemet a vöröslő fémlaphoz szorítottam, és egyszercsak megéreztem, csalhatatlan bizonyossággal, hogy valóban senki sincs odabent, sőt egyhamar nem is lesz odabent senki, olyan végérvényes, elhagyatott csönd rekesztette be fülemet. Kimerülten és kétségbeesetten roskadtam le egy kőre — mit tehetek ebben a nem túl barátságos városban ajánlólevél és pénz nélkül, holmimtól megfosztva? Körülnéztem: egy másik kövön,

tőlem húsz lépésnyire az egyik tisztviselő ücsörgött mosolyogva. Bal kéz felől, távolabbról, palota tündöklött a szemembe, a szó szoros értelmében, mert homlokzatát és fedélszerkezetét — mint később megtudtam — aranylemezek borították, Perilaosz alkotásai. Egy kisebb ragyogást is felfedeztem a föld felszínén, körötte fekete pontocskák nyüzsögtek. Ez utóbbi tünemény azonban akkor még alig érdekelt — az építményre függesztettem hunyorgó szemem. Tudtam, hogy ez csak Phalarisz székhelye lehet, és minthogy nem volt veszteniválóm, hirtelen elhatározással felkerekedtem.

Fasor vezetett a palotáig. Várakozásom ellenére akadálytalanul haladtam rajta végig, bár kétoldalról pisszenések és kurta füttyjelek kísértek, és tarkómon éreztem a tisztviselő nesztelen mosolyát. Rohanni szerettem volna, de erőt vettem magamon. Az egyik fánál megálltam, kifújtam az orromat, aztán egy knosszoszi táncdalt kezdtem dúdolni sajnálatosan hamis hangomon. A fasorból kiérve, nyílt térségen találtam magam. Belémfagyott a dallam, amint felismertem a kisebb fényforrást: rézkereken odavonszolt rézbika állt egy üres trónszék előtt, a délutáni nap ferde fénye rásütött a fantasztikus alkotmányra, körötte fát cipelő emberek tömkelege. Félelmetes és csodálatosan élethű volt ez a fémmű, felszegett szarvakkal, égnek meredő farokkal. Szájából elefántagyar vicsorgott elő, nem is kettő, hanem hat — később megtudtam, hogy becsavarozható sípok ezek, még két ilyen rejlett a rézállat orrlikában. A földbe gyökeredzve álltam, magamról és helyzetemről megfeledkezve, míg egyszercsak kétoldalt megragadták a karomat. Hatalmas termetű tisztviselők fogtak közre, nyilván a fák mögül léptek elő, és szótlanul vonszoltak a trón felé. Kísérletképpen megmakacsoltam magam, és örömmel tapasztaltam, hogy hárman is alig bírtak megmozdítani. Azután önként indultam meg. Amikor tíz lépésnyire megközelítettem a trónust, egyikük gyomorszájon vágott, ketten tarkómat nyomták le, amíg homlokom nem érintette a földet. Rögtön elengedtek, de én óvatosságból ebben a testtartásban maradtam két vagy három végtelenségen át.

„Miért görnyedezel ilyen kényelmetlen pózban előttem, ó idegen" — barátságosan és melegen áradt felém a hang, énekesek és színészek szoktak így beszélni, akik élvezik önnön zengedezésüket. A trónszéken harmincöt év körüli, sovány arcú, szép vonású férfi ült, kezében az ajánlólevelem. „Egyszóval búcsút intettél az ökölvívásnak és Perilaoszhoz jöttél szakmát tanulni?" — „Végtelen a bölcsességed, ó Phalarisz" — feleltem —, „hogy ezt így kitaláltad." „Nem kedvelem a hízelgőket" — mondta elkomorodva —, „épp oly halandó vagyok, mint te magad". „Igenis" — és felálltam. „Ne félj, egyetlen ujjal sem érek hozzád, noha magam is kitanultam az ökölvívás művészetét." A szemébe néztem és nem tudtam eldönteni, hogy alkati okokból vagy a nap sugaraitól volt oly szűk az a rés.

„Egyszóval Perilaosszal óhajtasz beszélni? Nos, rajta! Nincs kifogásunk ellene!" Türelmetlen mozdulatot tett. „Miért nem beszélsz vele, ha egyszer ezért jöttél?" Választékos stílusban közöltem, hogy nem találtam otthon, egyben hozzájárulását kértem ahhoz, hogy feltárjam siralmas helyzetemet, hiszen csak az uralkodótól remélhetem sérelmeim orvoslását.

„Sérelmeid?" — kérdezte Phalarisz. Irtózatos csönd támadt. Egyszóval osztod apádnak azt a nyilván jóhiszemű tévedését, miszerint ebben a városban Perilaoszon és mesterségén kívül minden rossz és elvetemült, és a károdra van?" Közbe akartam vetni, hogy nem ez áll a levélben, de Phalarisz az ajkára helyezte hosszú, ideges mutatóujját, így parancsolt csöndet. Azután kikérte szakértői véleményemet a rézbika felől. Én — boldogan, hogy maradéktalanul őszinte lehetek — azt állítottam, hogy a delphoi jósdában sem található ilyen művészi kivitelű áldozati tárgy. A képzelőerő és a technika közös diadala ez, nemcsak alkotójának örök dicsősége, hanem a városnak és az uralkodónak is. A művészetek virágzásához ugyanis tehetségen kívül gazdagság is kell, to-

vábbá olyan kormányzási forma, mely serkenti az alkotókedvet. Phalarisz bólogatva hallgatott végig, majd felállt — de még hogyan, Herkulesre! ülve nem látszott magasabbnak nálam, de állva két fejjel is fölém nőtt, mintha falábakon ágaskodna —, kézen fogott és a bika szájához vezetett. „Tudasd ezt Perilaosszal is" mondta. — „Szívesen" — válaszoltam —, „csakhogy nem ismerem őt, noha a nagybátyám. Ha megmutatnád, itt a sokaságban..." „Perilaosz jelenleg odabent időzik, de így, ezen a csodálatos szájon keresztül szabadon társaloghatsz vele." „Hé, Perilaosz!" — kiáltottam a rézbika elefántfogkerítésén át —, „kérve kérlek, méltass figyelmedre tanulni vágyó unokaöcsédet, ki a tengeren túlról érkezett hozzád, ebbe a csodálatos országba!" Az uralkodó ismét a szájára tette mutatóujját, elhallgattam — a válasz nem késett sokáig. Kimondhatatlanul édes dallamú zengedezés áramlott ki a bika tátott torkán, pontosabban — ma már tudom — a sípokon át, de nemcsak a torok, az egész, hatalmas réztest átvette a zengést. „Beszéljetek csak higgadtan tovább" — mondta a diktátor és visszaült trónszékére. — „Gyönyörűséges hangokat hallatsz, ó Perilaosz" — kiabáltam —, „mesterségednek bizonyára legnagyobb diadala ez a bika formájú zeneszekrény, elhallgatnálak akármeddig, de most, könyörgök, néhány érthető szót is felelj, biztatóul és megnyugvásomra". Válaszul ismét felzendült az iménti muzsika, még kápráztatóbban, ha lehet. Egy órán át, napszálltáig folytatódott Phalarisz parancsára ez a képtelen szó- vagy inkább hangváltás — én egyre kétségbeesettebben üvöltöztem, a válasz egyre dallamosabban zengett.

„Kibeszélgettétek magatokat?" kérdezte Phalarisz. A trónszék felé fordultam, lábam remegett, szakadt rólam a verejték. Távoli hangon tudatta velem, hogy kifinomult füle már régóta iszonyodik azoknak az embereknek a tagolatlan jajkiáltásától, akiket a város érdekében kínhalállal kell sújtania. Ezek az esztelenek a harmónia legszentebb törvényét is megsértik, mégpedig oktalanul, hiszen nyilván nem remélik, hogy a fülén és szépérzékén esett sérelmet kegyelemmel hálálja meg. Perilaosz, akinek többször is elpanaszolta ezt, épp az előző napon ezzel a rézbikával kedveskedett neki. Felső lemeze — bár ez nem látszik — leemelhető, és az állat gyomrában egy, sőt két bűnös is kényelmesen elfér. Perilaosz elgondolása szerint ha alulról izzítját a bikát, a halálraítélt odabent a lehető legmuzikálisabban múlik ki. Phalarisz megkérdezte, mit szólok ehhez?

Semmit sem szóltam, csak a fejemet ráztam. Ezt a mozdulatot folytattam akkor is, amikor megtudakolta, hány halált érdemelne művéért a mester. „Hármat" — válaszolta önmagának — „éppen hármat. Az elsőt és legmellékesebbet azért, mert feltételezte rólam, hogy élvezetemet lelem ajándékában, a másodikat azért, amiért a technikát és a zeneművészetet ilyen közönséges államigazgatási célra használta fel, a harmadikat és leglényegesebbet pedig azért, mert összekapcsolta a szépséget a halállal és ezzel veszélyes precedenst teremtett. Igazságosnak tartod-e, hogy a háromszoros halált saját szerkezetének gyomrában szenvedje el, ékesen bizonyítva, hogy a bűn magában hordja a büntetését?" E kérdés hallatára sem hagytam fel a fejrázással. „Nem!" — kiáltottam, és láttam a félhomályban is, hogy Phalarisz elsápad. „Egyszóval szerinted sem maradhat életben!" — Hallgattam, megálljt parancsolva a fejemnek. „Tiltakozz csak, ha lelkiismereted úgy kívánja." „Pótolhatatlan nagy művész." „Úgy van" — mondta Phalarisz — „alighanem betöltetlenül marad a helye. Sajnos te sem pótolhatod, hiszen apád kérésére együtt pusztulsz vele". „Miért?" — üvöltöttem —, „miért pusztulnék, nemes uralkodó? Nyilván tréfálsz, amikor apám akaratára hivatkozol!" „Nem szoktam tréfálni" — mondta Phalarisz. „Ruhástul óhajtasz a bikában elhelyezkedni, vagy inkább pucéran?" — „De miért, de miért?" — „Tiszteletreméltó atyád, akinek óhaja szent előttünk, arra kéri ebben a levélben hírneves rokonát, hogy mindenhova vigyen téged magával."

A tisztviselők már cipeltek is a rézbika felé. A szolgák időközben oda-

hordták a gyújtóst meg a száraz ölfát. Már a bika fedőlemezét is eltávolították, és én egy pillanatra megláttam Perilaosz rézperembe kapaszkodó görcsös kezét, amíg egy fatuskóval rá nem ütöttek. Phalarisz ekkor „állj"-t vezényelt és megkérdezte, értek-e a tűzrakáshoz.

Ez tíz éve történt, azóta Akragaszban élek. Egy napra sem felejtettem el azóta azt a fantasztikus zeneművet, amelyet a Perilaosszal vemhes bika remekelt, miközben lassan, fokozatosan izzítottam a hasát. A végső csönd pillanatában Phalarisz felém nyújtotta ajánlólevelemet, pénzemet, és már hozták elkobzott cókmókjaimat, sőt szolgám ruháit is. Mehettem volna, amerre a szemem lát, de féltem, hogy megelőzne a hírem. Sehol sem volnék kívánatos személy. Itt Akragaszban azonban mindenki megért. Tisztes polgár vagyok, mint a többiek, kitanultam, ha nem is perilaoszi színvonalon, a fémműves mesterséget; Phalarisz arcképével díszített bikás rézpénzeim meglehetős elismerésnek örvendenek külföldön is. A későbbi kivégzésekre nem voltam hivatalos, és amikor tavaly uralkodónk felajánlotta a rézbikát a delphoi jósdának, engem bízott meg a szállítmány kíséretével, és én tartottam azt a híres beszédet, mellyel rábírtam a vonakodó delphoi tanácsot az adomány elfogadására. Megnyugtató gondolat, hogy bűnöm eszköze ezen a magasztos helyen, az isteneknek szentelt tárgyak közt megtisztul — talán rám is visszasugárzik valami az őrá patakzó kegyelemből.